

Aan het begin van zijn ministerschap op Sociale Zaken en Werkgelegenheid zei minister De Geus dat de emancipatie van vrouwen vrijwel voltooid was. Alleen allochtone vrouwen zouden nog een inhaalslag moeten maken. In een interview zei hij geschrokken te zijn van de problematiek: "Het is slecht gesteld met hun opleidingsgraad en participatie op de arbeidsmarkt. Ik had eigenlijk het idee dat het probleem lag in de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Maar dat daarbinnen de emancipatie van allochtone vrouwen nog zo weinig gevorderd is, dat vind ik zorgelijk".

Wat vinden allochtone vrouwen er zelf van? Een gesprek met tien leden van het Platform van allochtone vrouwen Gelderland.

Zonder bewustzijn geen emancipatie

Het Platform van zwarte vrouwen Gelderland aan het woord

Voor dit gesprek zitten er tien van de dertien vrouwen van het Platform rond de tafel. Hun achtergrond is heel verschillend: de een woont 29 jaar in Nederland, de ander drie. Een aantal vrouwen is als vluchteling gekomen en sommigen hebben moeite om zich in het vuur van de discussie tot het Nederlands te beperken. Zo is bijvoorbeeld Fatima's Nederlands wel begrijpelijk, maar doorspekt met Franse woorden. De vrouwen zijn bijna allemaal moeder; getrouwd of gescheiden. Wat hen bindt is dat zij elk op hun eigen manier er aan werken om de problematiek van allochtone vrouwen onder de aandacht te brengen en hun positie te verbeteren.

Wat heb jij met emancipatie?

In eerste instantie voelen de vrouwen zich helemaal niet erg aangesproken door het woord emancipatie. 'Durven en mogen doen wat je wilt', of 'gelijke rechten', ervaren ze als een vanzelfsprekendheid. Ze associëren de term allereerst met beleid en bovendien niet met zichzelf, maar met anderen. Zoals Nesrin zegt: "Soms zeggen mensen tegen mij dat ik geëmancipeerd ben. Dat klinkt mij vreemd in de oren, omdat ik het zo logisch vind wat ik doe. Dat neemt niet weg dat er vrou-

Het Platform

Het Platform van allochtone vrouwen Gelderland is een informeel netwerk van vrouwen met verschillende achtergronden, georganiseerd door Enzovoort. Voor de deelnemers is het platform een plek waar ze met elkaar van gedachten kunnen wisselen over maatschappelijke ontwikkelingen die te maken hebben met de positie van allochtone vrouwen.

Het platform is ook bedoeld als kweekvijver voor kadervrouwen. Vrouwen die een voorbeeldfunctie kunnen vervullen voor anderen en die, afhankelijk van hun expertise, ingezet kunnen worden als spreker, of forumlid bij debatten. Ten slotte heeft het platform ook een spreekbuisfunctie, voor overheden en organisaties die de mening van allochtone vrouwen willen horen, maar niet weten wie ze kunnen benaderen.

wen zijn die in een heel klein wereldje leven en zich machteloos voelen om eigen keuzes te maken." Maar Fatima geeft tegengas en vindt dat iedereen het nu wel heel makkelijk opvat: "Emancipatie is de strijd om gelijke rechten te krijgen en zeker als je internationaal kijkt is er juist nog veel wat niet klopt. Het is heel belangrijk om te kijken wat je kunt doen voor kwetsbare groepen". De anderen moeten toegeven dat vrouwen in hun geboorteland lang niet altijd kunnen

doen, wat in Nederland wel mogelijk is. Ook Bahar is strijdbaarder:

"Vrouwen in Nederland hebben ook niet in alle opzichten gelijke rechten. Kom op, het zijn de vrouwen die nog altijd worden aangesproken op hun moederschap en het is taboe als moeders fulltime werken. Maar ondertussen vertikken mannen het om zorgtaken op zich te nemen, daar is toch niets gelijkwaardigs aan?!"

Wat emancipatie in ieder geval niet is, is een baan buitenshuis. Althans, dat moet je niet automatisch aan elkaar koppelen. Goga: "In Rusland zijn de vrouwen zogenaamd veel geëmancipeerder dan hier, omdat ze allemaal een baan hebben. Maar het punt is dat het voor veel vrouwen daar helemaal geen vrije keuze is, dus waar heb je het dan over? Als je geen vrije keuze hebt is het voor mij geen emancipatie."

"Maar dat is niet typisch voor allochtone vrouwen", vindt Meral. "Geluk is een individuele keuze. Er zijn net zo goed Nederlandse vrouwen die ervoor kiezen thuis te blijven bij de kinderen. Misschien dat die gelijke rechten en plichten ooit nog eens komen als we onze zonen anders opvoeden." Voor Meral speelt ook de economische positie van vrouwen een rol: vooral in lager geschoold werk zijn de banen van vrouwen net klapstoeltjes, die weggezet

Foto's: Hatice Bölek.

worden als er krapte is op de arbeidsmarkt. "Emancipatie begint bij bewustzijn. Het is hoog tijd dat er bewuste vrouwen komen op de plaatsen waar beslissingen genomen worden." Ze legt daarbij de nadruk op 'bewuste', "anders schiet je er nog niks mee op."

Margriet vindt dat je emancipatie breed moet zien en dat het niet alleen gaat om het vastleggen van rechten van vrouwen. "Het is veel maar dan dat. Je kan veel regelen in een wet, maar dat zegt niet alles. Het heeft ook te maken met de ontwikkeling en het bewustzijn van vrouwen."

Derya haakt in op de vrouwen die thuis blijven: "In verschillende culturen zie ik

toch ook vrouwen die zich laten leiden door wat mannen vinden. Ze pakken de kansen niet die er zijn en wanen zich gelukkig met een huisje en kinderen. Of ze zitten in een huwelijk waarin klappen vallen en durven niets te doen."

Wat is dat bewustzijn?

Bewustzijn is dus een belangrijk gegeven als je het hebt over de emancipatie van allochtone vrouwen. Waar komt dat bewustzijn vandaan en hoe ontwikkel je dat? Aziza: "Vers uit de bergen praat je niet over bewustzijn, om het zo maar

even te zeggen. Het gaat eerst om de elementaire dingen: een huis, de taal leren, werk vinden, je thuis leren voelen. Bewustzijn komt pas in een later stadium. Vrouwen die meer geleerd hebben zijn daar wel op aanspreekbaar. Een voorbeeld dichtbij is mijn moeder. Ze kan niet zelf haar handtekening zetten en is heel tevreden thuis. Ze kan niet anders en wil niet anders. Maar ik ging naar school, dan zie je de mogelijkheden en ga je er voor."

Een studie is geen voorwaarde vindt Nesibe: "Ook ik ben traditioneel opgevoed, ben op mijn zestiende uitgetrouwelijk en heb geen hoge opleiding, maar ik ben wel nieuwsgierig, volgens mij is dat het belangrijkste."

Voor Derya was verder leren vanzelfsprekend: "Soms is het helemaal geen kwestie van persoonlijke ontwikkeling, maar wat gewoonte is in je omgeving en je cultuur. Als iedereen om je heen een vervolgopleiding gaat doen, ga je zelf ook studeren, dat is dan niet eens een vraag."

Goga kan zich goed inleven in de vrouwen die juist in de tegenovergestelde positie zitten; de vrouwen die niet zo sterk in hun schoenen staan. "Als haar man alles altijd beslist weet een vrouw op een gegeven moment misschien niet eens meer of ze tevreden is, weet ze niet beter. De moeite om veranderingen te bereiken kan een hoop problemen geven. Niet iedereen kan dat aan, is sterk genoeg, zeker niet

Nesrin: Turkse. Gescheiden, twee jongens van 6 en 9 jaar. Opleiding CMW. Werkt sinds 1996 bij een instelling voor welzijnswerk, sinds tien jaar in Nederland.

Amal: Palestijnse, geboren in Libanon. Acht jaar geleden naar Nederland gevlucht. Werkt onder andere als vrijwilligster bij stichting WHAA, die activiteiten met, voor en door asielzoekers, vluchtelingen en allochtonen organiseert. Wacht nog op een verblijfsstatus.

Nesibe: Turkse, vier kinderen van 19, 14, 8 en 6 jaar. Werkt sinds drie jaar als contactvrouw bij Op-Stap een opvoedingsondersteuningstraject voor allochtone moeders.

Margriet: Surinaamse van Javaanse afkomst. Woont 29 jaar in Nederland. Werkt als ambtelijk secretaris van de ondernemingsraad en de cliëntenraad van Groot-Klimmendaal.

Meral: Turkse, twee kinderen van 19 en 11; woont hier 20 jaar. Werkt sinds 14 jaar bij het CWI. Momenteel is ze landelijk projectmedewerster voor het project PaVEM; in die functie adviseert, ondersteunt en faciliteert ze de lokale CWI's van dertig grote gemeenten bij het inzetten van extra bemiddelingsactiviteiten voor allochtone werkzoekende vrouwen.

Bahar: Koerdische, afkomstig uit Irak. Sinds zeven jaar hier. Heeft gestudeerd en ervaring in de journalistiek. Bij vrouwenorganisaties gewerkt; nu als vrijwilligster bij een Iraakse vrouwenorganisatie.

als je traditioneel bent opgevoed.” Zulke vrouwen ziet Nesrin bij het sociaal cultureel werk: “Ze hebben heel weinig zelfvertrouwen en kunnen absoluut niet benoemen wat hun sterke kanten zijn, zij hebben echt steun in de rug nodig, om de eerste stappen te zetten.”

Fatima, met haar achtergrond als universitair docent ontwikkelingsstudies, heeft steeds de neiging wereldwijd te kijken: “Ontwikkeling is een must. Zonder ontwikkeling zijn vrouwen veel meer te beïnvloeden en dat kan negatieve gevolgen hebben. Een Afrikaanse vrouw die onwetend is krijgt slechte zorg, omdat ze uit gewoonte naar een toverdokter gaat in plaats van naar een kliniek. Of ze is een gemakkelijk doelwit voor de demagogie van een politicus.”

Emancipatie volgens de norm

Nesrin vindt het storend dat anderen je een norm opdringen. “Ik zie in mijn omgeving genoeg vrouwen die een goed netwerk hebben, gaan sporten, of een film pakken met een vriendin. Precies wat je bij een geëmancipeerde vrouw verwacht, toch? Maar die vrouwen doen die dingen wel het liefst met Turkse vriendinnen. En ik merk dat dat niet gewaardeerd wordt in Nederland; alsof je dan toch ineens niet genoeg geïntegreerd bent. Zo ziet de buitenwereld ook niet dat vrouwen in het gezin veel meer te zeggen hebben dan ogenschijnlijk lijkt. Nederlanders hebben een bepaald plaatje voor ogen en als je daar niet in past, word je niet goedgekeurd.” Het zit haar hoog: “Dat een overheid

eisen stelt daar ga ik in mee, maar de vraag is wel in hoeverre. Dat een nieuwkomer verplicht wordt de taal te leren vind ik prima, daar mogen ook sancties op staan. Maar de overheid gaat zich er nu ook mee bemoeien of je met een man of vrouw uit Turkije mag trouwen, dat gaat wel erg ver. Ik wil er niet op aangesproken als ik dingen ‘anders’ doe, als ik mijn kinderen tot acht uur buiten laat spelen”. Dat laatste schiet Aziza toch even in het verkeerde keelgat: “een jochie van acht moet ’s avonds helemaal niet op straat rondhangen. Die presteert de volgende dag niks op school en daar mag je ouders best op aan spreken.” Aziza’s verontwaardiging komt voort uit haar beroepseer, want voor haar werk legt ze onder andere contact met hangjongeren en heeft ze te maken met hun ouders. Ouders die hun kind vaak helemaal niet in de hand hebben en met opvoedingsproblemen zitten. In Marokko is opvoeding een verantwoordelijkheid van alle volwassenen in de naaste omgeving. Hier moeten de ouders het alleen doen en de ondersteuning van een maatschappelijkwerker ervaren ze in veel gevallen als een opluchting.

Bahar brengt iedereen weer terug bij de emancipatieles, want ze vraagt zich af of je het niet ook over mannen moet hebben? “Een allochtone man hoeft zijn vrouw niets te vragen, een allochtone vrouw wel aan haar man”. “En dan mag

ze blij zijn als hij ja zegt”, valt Nesibe haar bij. Iedereen lacht, maar het wordt ook duidelijk dat Nesibe zelf met dit bijltje heeft gehakt: “Mijn man vond het twintig jaar geleden niet goed dat ik mijn rijbewijs zou halen. ‘Je hebt mij toch’ zei hij dan. Hij zou me overal wel naar toe rijden en het punt is dat iedereen in mijn omgeving dat ook heel gewoon vond. Maar ik vond een echtgenoot niet hetzelfde als een chauffeur. Uiteindelijk mocht ik rijles nemen, op voorwaarde dat ik een vrouwelijke instructeur zou zoeken. De belangrijkste reden voor mijn man was, dat hij niet voor gek wilde staan bij andere mannen en dat ze zouden gaan roddelen. Mijn idee om zelf rij-instructrice te worden is op niets uitgelopen. Waarom? Omdat mijn man niet wilde dat ik de eerste Turkse rij-instructrice zou zijn, dat is te opvallend, daar kletsen mensen over. Nu zou ik het wel mogen, maar nou wil ik zelf niet meer.” Nesibe is misschien wat cynischer geworden, maar het is haar door de jaren heen wel gelukt om haar man te emanciperen. “Hij weet niet eens dat ik hier vanavond ben.” Maar er zijn nog steeds vrouwen die niets mogen van hun man en zich daar niet tegen verzetten zoals Nesibe heeft gedaan. Nesrin hoorde pas nog van een collega dat een vrouw zich had aangemeld voor sociale activering. Het ging nogal moeizaam, ze wilde ook beslist in een vrouwengroep, maar uiteindelijk ging het toch allemaal niet door omdat haar man het verbod. De collega was daar kwaad over, zei tegen de vrouw dat

ze een afspraak met haar had en niet met haar man. Maar de vrouw deed het niet, want “dan had ze een probleem in het gezin.” Tsja, wat doe je dan als maatschappelijk werker? Aziza ziet het niet zo positief in, omdat zij denkt dat emancipatie door mannen als een stap terug wordt ervaren. “Ze vinden het maar lastig als ze een slimme vrouw hebben. Als een vrouw wil studeren, moet hij óók voor de kinderen zorgen. Mannen moeten leren om te luisteren, te communiceren en taken verdelen in huis. Voor mij betekent emancipatie dat mannen een actieve rol op zich nemen in de opvoeding. Daarom is emancipatie onder Marokkaanse mannen ook zo moeilijk! Maar dat mag je niet weerhouden: als je blijft zitten gebeurt er niks, je krijgt het heus niet cadeau. De emancipatie is in Nederland ook niet vanzelf gegaan.”

Margriet heeft zich tot nu toe nauwelijks in het gesprek gemengd, omdat ze het uit eigen ervaring niet herkent. “Mijn moeder is op haar vijftiende uitgehuwelijkt en komt uit een traditioneel Javaans milieu met een sterk religieuze achtergrond. Ze heeft ervoor geknokt dat ze toch haar eigen richting kon volgen en heeft ons op een geëmancipeerde wijze opgevoed. Ik weet dan ook niet beter dat je als indi-

Fatima: sinds drie jaar in Nederland, van geboorte Marokkaanse. Heeft in diverse landen gewoond, mede door het werk van haar man en onder andere als universitair docent ontwikkelingsstudies gewerkt. Doet het even wat rustiger aan en werkt in een ziekenhuis.

vidu, dus ook als vrouw, kunt doen wat je wilt. Dat is mijn persoonlijke ervaring, maar dat neemt niet weg dat ik mij er van bewust ben waar vrouwen en vooral allochtone vrouwen mee zitten. In mijn (nabije) omgeving heb ik ook gezien en gevoeld hoe het er aan toegaat en wat de positie van de vrouw is. In mijn familie komt het ook voor, maar weliswaar in mindere mate dan in andere Javaanse of Surinaamse families. Ik heb eens meegewerkt aan een project met Marokkaanse meisjes. Daar kwam enorm veel weerstand van ouders en vooral van vaders. Er moest aan heel veel voorwaarden worden voldaan voor

Goga: twee kinderen, uit Bosnië-Herzegovina. Heeft architectuur gestudeerd en werkt bij een stedenbouwkundig bureau. Ze wil iets doen met kunst en kinderen. Coördineert contact met allochtone kunstenaars.

we überhaupt van start konden gaan met het project.”

Geroddeld in de moskee

Dat mannen zo beducht zijn dat er over hen geroddeld wordt brengt het gesprek op de rol van de moskee en religie. Ineens gaan de gezichten strakker staan en schuift ieder recht op in haar stoel, want dit blijkt een gevoelig onderwerp te zijn. Goga beweert dat er in moskeën veel ten nadele van vrouwen gebeurt en iedereen moet haar nageven dat daar inderdaad flink geroddeld wordt - met alle gevolgen van dien, tot eerwraak toe. Fatima gaat een stap verder met haar uitspraak dat er volgens haar veel zaken staan die mannen ondersteunen in hun onderdrukkende gedrag. Bahar voegt eraan toe dat geen enkele religie de rechten van vrouwen waarborgt, of je nu de Bijbel of de Koran leest en dat levert felle reacties op: “Er staat helemaal niet in de Koran dat een vrouw onderdanig moet zijn!” en “Het zijn de interpretaties, die mannen in staat stellen macht en controle te houden.” Dit verschil van mening speelt natuurlijk overal en is ook niet ‘op te lossen’. Maar voor twee vrouwen speelt politiek in de discussie nog een extra rol. Voor Bahar uit Irak maakt het veel verschil dat religie in Irak een machtsmiddel van de staat is, terwijl het in Europa alleen om de macht van de kerk gaat. Voor Amal geldt eerder het tegenovergestelde: “In Palestina was politiek de

Derya: acht jaar geleden als politiek vluchteling van Turkije naar Nederland gekomen. Gescheiden, kind van vier jaar. Ze studeerde scheikunde, maar zwaaide om naar journalistiek. Dat is hier vanwege de taal te moeilijk, daarom heeft ze alsnog haar scheikundestudie afgemaakt. Ze geeft bijles exacte vakken aan havo- en vwo-leerlingen en is vrijwilligster bij de Speel-o-theek. Bezig met oprichting van een stichting ter ondersteuning van politieke gevangenen in Turkije.

Aziza: Marokkaanse, 26 jaar in Nederland. Twee kinderen van 18 en 13 jaar. Tijdens zwangerschappen parttime de mbo opleiding sociale dienstverlening gevolgd en hbo-maatschappelijk werk. Daarna deed ze nog de voortgezette opleiding (VO). Ze werkt al sinds 1987 bij de Nijmeegse Instelling voor Maatschappelijk werk. Ze werkt veel met jongeren en geeft opvoedingsondersteuning aan ouders.

prioriteit, niet de religie. Als je geen land hebt en geen geld, moet je alles doen om je eigen identiteit te ontwikkelen.”

Margriet is zelfs met twee geloven opgegroeid en heeft dat in haar opvoeding nooit als conflictueus ervaren. Ze heeft er vooral van geleerd dat het cruciaal is hoe een mens zichzelf ontwikkelt: “Mijn oma was heel religieus. Toch had ze een vrije, open houding, omdat ze altijd ook luisterde naar wat haar kinderen en kleinkinderen inbrachten. Haar geloof maakte haar nooit star of dogmatisch.”

Hoe pak je het aan

Aangezien het Platform van allochtone vrouwen ook een spreekbuisfunctie heeft, komt het gesprek op de vraag hoe

het verder moet met de emancipatie. Hebben ze misschien tips voor de beleidsmakers?

Ten eerste komt naar voren dat het een stapje voor stapje-proces is en je dus ook niet moet verwachten dat er ineens een ‘grote sprong voorwaarts’ gemaakt wordt. Ook de benadering is van belang, hoe persoonlijker hoe beter, want individueel contact levert gewoon meer op.

Een ander punt is, dat het niet voldoende is om alleen vrouwen te stimuleren. Je hebt het hele gezin nodig; iets wat bij een project als Op-Stap nu ook wel gedaan wordt: de ouders benaderen, niet alleen de moeders. daarbij is spreekvaardigheid in het Nederlands prioriteit nummer een. Als het gaat om werk, mag voor kwetsbare groepen best

een middel als positieve discriminatie inzetten; dat heeft vroeger voor Nederlandse vrouwen gewerkt, laat het nu voor allochtone vrouwen werken.

Nummer drie is het betrekken van allochtone vrouwen op beleidsniveau; er wordt nog te veel over hen gepraat en te weinig met hen.

En ten slotte een pleidooi om niet alle kaarten op werk en scholing te zetten, maar ook ruimte te bieden voor minder zware onderwerpen. “Het creatieve, of het nu om hogere kunst gaat of om koken, is óók belangrijk voor je ontwikkeling.” ■

Gespreksleiding: Hatice Bölek
Tekst: Henriëtte Neuijen.

HOOFDDOEKJES

Mijn hoofddoekje...

De vraag: “wat betekent de hoofddoek voor jou” heeft mij een onrustige nacht bezorgd. Wanneer ik om me heen kijk zie ik ze overal, in alle kleuren van de regenboog. Meisjes gestoken in spijkerbroek met een hoofddoek, vrouwen in traditionele kledij met een hoofddoek. En op allerlei manieren geknoopt. Zou de manier waarop de hoofddoek is geknoopt ook een code hebben? Zou het zo zijn dat wanneer de hoofddoek achter in de nek is geknoopt de meisjes en vrouwen progressiever zijn? En wanneer de hoofddoek voor, onder de kin is vastgemaakt zij juist conservatiever zijn? Ik denk er het mijne van.

Ikzelf hecht weinig waarde aan de hoofddoek en ik krijg dan ook vaak de vraag waarom ik hem dan draag. Het dragen van de hoofddoek is bij mij met vallen en opstaan gegaan; het was een lang proces van acceptatie dat de hoofddoek bij mij zou horen. Bij mij als moslima, maar ook bij mij als geëman-

cipeerde Marokkaanse vrouw.

In dit persoonlijke proces heeft bewustwording van mijn identiteit en wie ik wil zijn in de Nederlandse samenleving een belangrijke rol gespeeld. Ook mijn gevoel over het dragen van een hoofddoek was heel belangrijk voor me. In eerste instantie ben ik er een gaan dragen, omdat ik me bewust werd van de sociale druk binnen de Marokkaanse gemeenschap. Ik heb mezelf een tijd lang afgevraagd of ik achter mijn besluit om een hoofddoek te dragen kon staan en wat het mij oplevert. Ik wilde de meerwaarde ervan voelen. Alle successen die ik boekte in mijn schoolloopbaan en carrière plaatste ik op de weegschaal. Daardoor ervaarde ik meer stabiliteit in mijn tegenstrijdige gevoel ten opzichte van de hoofddoek.

Het dragen van de hoofddoek ging zijn vruchten afwerpen: de sociale druk van de Marokkaanse gemeenschap en familie werd minder, ik had meer bewegingsvrijheid, ik werd gerespecteerd en dit alles zorgde ervoor dat ik verder kon groeien.

Ben ik niet geëmancipeerd genoeg om

voor mezelf op te komen en te zeggen: “nee ik doe hem niet op”? Jawel, ik ben geëmancipeerd en ik accepteer het feit dat ik nu een hoofddoek draag. Ik heb ervaren dat als je bewust kiest voor het dragen van de hoofddoek, om welke redenen dan ook, je er nooit door belemmerd wordt in je ontwikkeling als vrouw.

Een uitspraak van Karima Ouchan is me erg bijgebleven: “Zit mijn geloof in mijn hart of in mijn hoofddoek?”.

Ik ben er nog niet precies uit hoe je de Koran moet interpreteren. Als ik ooit tot de conclusie zou komen dat ik vanuit mijn geloof heel bewust voor de hoofddoek moet kiezen, kan ik me voorstellen dat ik dan ook zou afzien van make-up en spijkerbroeken. Maar er kan ook een dag komen dat ik zeg, “nee mijn geloof zit alleen in mijn hart” en dat ik dan mijn krullen uitschud. Op dit moment is voor mij persoonlijk de hoofddoek geen vorm van onderdrukking, maar een weg naar vrijheid en emancipatie. De hoofddoek heeft een plek, hij hoort bij mij, Malika, ik: een geëmancipeerde en geïntegreerde Marokkaanse vrouw met behoud van mijn identiteit.

Malika Bouloué.